

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА В НІМЕЧЧИНІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

POLY CULTURAL EDUCATION IN GERMANY AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Статтю присвячено проблемі реалізації полікультурної освіти в Німеччині. Доведено, що в умовах погрози початку ядерної війни здійснення полікультурної освіти молоді стало життєво необхідною справою. У дослідженні визначено, що фахівцями в розвинених країнах світу накопичено цінні теоретичні та практичні доробки з питань здійснення полікультурної освіти, які представляють значний інтерес для українських освітян. Чільне місце серед цих країн займає Німеччина. Мета статті – схарактеризувати полікультурну освіту в Німеччині як педагогічну проблему.

Установлено, що полікультурна освіта набула в Німеччині актуальності наприкінці 70-х років ХХ ст. та бере свій початок з так званої «освіти для іноземців». Із часом полікультурна освіта перетворилася на інструмент взаємозбагачення культур, виховання толерантності та запобігання расизму та упереджень до представників інших етнічних груп. Аналіз цього поняття та вивчення тенденцій його розвитку привертає увагу багатьох німецьких вчених. У статті представлено приклади визначення поняття «полікультурної освіти» німецькими авторами, зокрема як: освіту, спрямовану на забезпечення розуміння її здобувачами мультикультурного розмаїття різних спільнот, багатополарності світу (А. Хольцбредер); освіту в полікультурному суспільстві, що забезпечує створення сприятливих умов для життя всіх членів цього суспільства (В. Ніке). Наведено п'ять принципів полікультурної освіти (за Х. Марбургер).

Загалом полікультурна освіта представлена як засіб формування толерантності до представників інших етносів та їх культури, а також як засіб взаємодії між представниками різних культур. Визначено, що подальший розвиток полікультурної освіти базується на її розумінні як механізму подолання дискримінаційних відношень стосовно представників інших культур та етносів.

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурність, толерантність, педагогічна проблема, Німеччина.

The article is devoted to the problem of implementation of multicultural education in Germany. It is proved that in the face of the threat of a nuclear war, the implementation of multicultural education of youth has become a vital matter. The study determined that experts in the developed countries of the world have accumulated valuable theoretical and practical achievements on the implementation of multicultural education, which are of significant interest to Ukrainian educators. Prominent among these countries is Germany. The article is aimed at characterizing multicultural education in Germany as a pedagogical problem.

It has been established that multicultural education acquired relevance in Germany in the late 1970s and originates from the so-called "education for foreigners". Over time, multicultural education has become an instrument of mutual enrichment of cultures, education of tolerance and prevention of racism and prejudice against representatives of other ethnic groups. The analysis of this concept and the study of trends in its development attracts the attention of many German scientists. The article presents examples of the definition of the concept of "multicultural education" by German authors, in particular as: education aimed at ensuring that its applicants understand the multicultural diversity of different communities, the multipolarity of the world (A. Holzbrecher); education in a multicultural society, ensuring the creation of favorable conditions for the life of all members of this society (W. Nike). Five principles of multicultural education are given (according to H. Marburger).

In general, multicultural education is presented as a means of forming tolerance towards representatives of other ethnic groups and their culture, as well as a means of interaction between representatives of different cultures. It is determined that the further development of multicultural education is based on its understanding as a mechanism for overcoming discriminatory attitudes towards representatives of other cultures and ethnic groups.

Key words: multicultural education, multiculturalism, tolerance, pedagogical problem, Nimechchina.

УДК 37:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.3>

Кривко М.Ю.,

викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В останні роки значно загострилися соціальні, економічні, етнокультурні суперечності як всередині країн, так і на міжнародній арені, що значно погіршує загальну обстановку в світі та провокує військові конфлікти в різних точках земної кулі. При цьому слід підкреслити, що будь-які спроби ескалації цих конфліктів у сучасному глобалізованому світі є надзвичайно небезпечними, бо вони погрожують світовій безпеці, поставивши людство взагалі на межу ядерної війни.

Результатом усвідомлення цієї загрози прогресивними силами суспільства стало прийняття низки міжнародних документів, спрямованих на врегулювання взаємовідносин між людьми в умовах поліетнічного й полікультурного соціуму. Чільне

місце серед них займають документи, в яких відзначено необхідність здійснення полікультурної освіти в закладах освіти різних країн. Зокрема, ще в 1995 р. державами-членами ЮНЕСКО було прийнято «Декларацію принципів толерантності» (Declaration of Principles of Tolerance), в якій наголошувалося на важливості виховання людей у дусі толерантності, здійснення їхньої спеціальної освіти, спрямованої на ознайомлення із загальними правами та свободами, формування в особистості вміння забезпечувати реалізацію цих прав та свобод у реальному житті, навичок незалежного мислення та критичного осмислення дійсності [2].

У світлі викладеного здійснення полікультурної освіти молоді стало життєво необхідною справою,

бо її здобуття сприяє відчуттю людиною своєї належності не тільки до власної родини, певного етносу й держави, але й до людства загалом, основними передумовами для виживання якого є мирне співіснування представників різних етносів та культур, розбудова між ними конструктивної взаємодії на принципах поваги та партнерства, забезпечення духовного взаємозбагачення націй. Полікультурна освіта як педагогічна проблема є постійною темою багатьох європейських педагогічних проєктів вже близько тридцяти років, що зумовлено необхідністю зробити формальну і неформальну освіту більш культурно відкритою для світу, щоб кожний член сучасного суспільства міг сформуватися як свідомий громадянин, який цінує різноманітність культур та здатний до міжкультурного діалогу з їх носіями як на теренах Європи, але й у всьому світі.

Як з'ясовано в процесі наукового пошуку, фахівцями в розвинених країнах світу накопичено цінні теоретичні та практичні доробки з питань здійснення полікультурної освіти, які представляють значний інтерес для українських освітян. Чільне місце серед цих країн займає Німеччина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як встановлено в процесі здійснення наукових пошуків, питання світової культури висвітлено в працях Р. Горст-Еберхарда, Р. Вінфрідпа, Б. Шульте, Г. Шульце та ін. Дослідження в галузі полікультурної освіти проводили В. Ніке, Т. Філліц, А. Хольцбредер та ін. Методи, форми, засоби реалізації цієї освіти схарактеризовано в працях таких учених, як Е. Йоганн, В. Р. Лінен, Р. Лейпхерт, К. Ліндаль, Е. Хоффман та ін. Під час проведення дослідження з'ясовано, що в ситуації динамічних змін суспільства виникає потреба в регулярному переосмисленні змісту полікультурної освіти та шляхів її здійснення. У цьому плані доцільно проаналізувати наукові напрацювання німецьких фахівців з окресленої проблеми.

Мета статті – схарактеризувати полікультурну освіту в Німеччині як педагогічну проблему.

Виклад основного матеріалу. Уточнимо, що полікультурна освіта в Німеччині набула актуальності наприкінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст., змінивши так звану «освіту для іноземців», що практикувалася в 1970-х рр. У той час від іммігрантів вимагали тотальної адаптації до суспільства. Люди з міграційним минулим повинні були просто відмовитися від своєї культури, походження, мови та звичок. Зазначена модель освіти для іноземців в основному стосувалася дітей-іноземців, більшість з яких походили з так званих робітничих родин, їм бракувало базових знань німецької мови. Тому основним завданням освіти для іноземців була підготовка дітей-іноземців до школи. Ця концепція викликала гостру критику в суспільстві, бо вона була призначена лише для окремої

групи людей, тому її порівнювали з освітою для людей з особливими потребами.

Під впливом зазначеної критики наприкінці 1970-х років була сформульована нова концепція: «Полікультурна освіта в полікультурному суспільстві». Завдяки цієї освіті забезпечувалася підготовка людей різного походження – корінних німців та іноземців – до спільного життя в багатокультурному суспільстві [1, с. 16].

Як констатується в німецькомовній педагогічній літературі, фахівцями використовуються декілька близьких термінів, які стосуються феномену полікультурності й які тісно пов'язані між собою, зокрема такі: полікультурна освіта дуже схоже значення: полікультурна освіта, полікультурна педагогіка, полікультурна комунікація тощо. Усі названі терміни мають однакову відправну точку, а саме: необхідність здійснення полікультурного навчання й виховання дітей мігрантів та корінних мешканців, організації міжкультурного обміну між ними. Цей крок став першим витком майбутньої освітньої реформи, над якою світ працює й сьогодні. Активні соціальні зміни, поглиблення процесу глобалізації та загальні зрушення в освіті зумовили подальший розвиток полікультурної педагогіки загалом та полікультурної освіти зокрема. У світлі цього термін «полікультурність» став невід'ємним аспектом розвитку педагогічної науки в Німеччині [1; 7].

Як з'ясовано, у науковій літературі вченими висловлюються різні точки щодо визначення суті полікультурної освіти. Так, Т. Філліц тлумачить це поняття як навчання та забезпечення спільної життєдіяльності здобувачів освіти в межах навчальних аудиторій та поза їх межами, включення рідних мов суб'єктів в загальне поле спілкування, прояв учасниками взаємоповаги до культурно зумовлених умов їхнього життя [3, с. 33].

А. Хольцбредер розуміє полікультурну освіту як освіту, спрямовану на забезпечення розуміння її здобувачами мультикультурного розмаїття різних спільнот, багатополярності світу й пов'язаної з нею амбівалентності як можливості для навчання. Очевидно, що в культурно змішаному суспільстві відбуваються постійні зустрічі між представниками різних культур. Тому від його членів вимагається проявляти позитивне ставлення до інших культур, толерантність і повагу до людей з різним культурним походженням. Одним із способів розвитку такого позитивного ставлення може бути полікультурна освіта, що забезпечує можливість відчути й передати особистості такі цінності, як толерантність і повага. Завдяки полікультурній презентації власної культури молоді люди можуть формувати свої власні цінності та розвивати повагу до інших їх структур. Якщо різноманітність у сучасному суспільстві буде сприйматися як позитивна цінність, якщо кожна людина використовуватиме повсякденні ситуації для того, щоб дати можливість собі

та своєму оточенню жити разом на рівних умовах з носіями інших культур, тоді кожний член соціуму зможе сприймати полікультурну освіту як можливість взаємного навчання та отримання користі один від одного [4, с. 21].

В. Ніке визначає полікультурну освіту як освіту в полікультурному суспільстві, що забезпечує створення сприятливих умов для життя всіх членів цього суспільства. Усі мешканці країни мають здобувати полікультурну освіту та водночас отримувати для себе користь від неї. Очевидно, що зміни в суспільстві також вимагають відповідних змін у галузі педагогіки, тобто формування нових концепцій полікультурної освіти для закладів освіти всіх рівнів. Як уточнює автор, полікультурне виховання має сприйматися як базовий принцип, відповідно до якого педагоги повинні у своїй роботі враховувати індивідуальні потреби, звички, традиції, норми і цінності здобувачів різного віку та спонукати їх до прояву поваги до інших культур та їхніх носіїв [6, с. 17].

Як наголошується в науковій літературі, метою сучасної полікультурної взаємодії є обмін між культурами, а це передбачає відхід від педагогіки для іноземців 1970-х років, тобто вже йдеться не про спеціальну підтримку дітей з іммігрантським бекграундом, а про здійснення діалогу й ціннісного обміну, про спільний шлях розвитку різних культур. Здобувачі проводять в закладі освіти більшу частину свого дня, де вони разом навчаються та виконують різні види діяльності. Саме в процесі діяльності й участі в різних повсякденних ситуаціях у полікультурному середовищі особистість (особливого дитячого віку) розвиває та зміцнює власну культурну ідентичність [3; 4].

У світлі викладеного доцільно відзначити, що Х. Марбургер було сформульовано такі п'ять принципів полікультурної освіти:

– принцип виховання емпатії (формування в молоді повагу, толерантність та бажання зрозуміти інші культури, традиції, мови, людей. Тільки в цьому випадку людина буде здатною до конструктивної взаємодії з представниками інших культур);

– принцип виховання солідарності (передбачає ідею об'єднання людей, які можуть бути дискриміновані за певною ознакою, для надання їм відповідної підтримки в той чи інший спосіб);

– принцип виховання поваги до культури (вимагає виховання в молоді поваги до інших культур, визнання культурного розмаїття та інакшості як важливих феноменів у полікультурному суспільстві);

– принцип виховання універсалізму (проявляється у вихованні в людині гордості за свою націю, небажання приховувати приналежність до неї, але в той же час у відкритості для інших людей, їхніх націй та культур);

– принцип виховання прагнення виступати проти расизму та інших негуманних теорій (мається на увазі гуманістична поведінка особистості по відношенню до інших людей [5, с. 17].

За поглядами авторки, ці загальні принципи полікультурної освіти вказують на її провідні цілі та водночас забезпечують основу для їх реалізації.

Як уточнює В. Ніке, індивідуальне мислення людини завжди пов'язане з її власною етнічною приналежністю та власним середовищем проживання. Однак у полікультурному суспільстві поєднуються різні способи життя та різні культури людей, а тому в повсякденному спільному житті виникають різні непорозуміння. Причину цих непорозумінь можна розпізнати в конфронтації представників однієї нації з іншими етнічними групами, особливо якщо хтось із них хоче нав'язати власну інтерпретацію подій іншим людям. Це зумовлює необхідність визнання того факту, що індивідуальне мислення та власні цінності особистості ґрунтуються на її життєвому досвіді усвідомленні власної етнічної приналежності. Тому важливим завданням полікультурної освіти є виявлення непорозумінь, що виникають через такі інсинуації, які слід пояснювати, відкривати та робити більш свідомими для членів усього суспільства. Без такої роботи люди будуть залишатися упередженими й замкненими у межах власної культури [6, с. 76].

Слід також зауважити, що полікультурну освіту часто пов'язують з категорією «чужий». Адже коли люди знайомляться з чимось чужим для них, примиряються з ним, вони отримують можливість краще пізнати себе й водночас відкрити для себе щось нове, розширити власний світогляд і розуміти чуже. З цієї перспективи чуже може здаватися цікавим, екзотичним, привабливим. З іншого боку, у повсякденному житті постійна конфронтація з чужим може призвести до появи оборонної позиції, що потім спричиняє те, що називається відчуженням. Причому воно спрямоване на ті ж самі «повсякденні сфери, що і власні інтерпретації та орієнтації» [6, с. 78]. Таке відчуження може призвести до подальшого розвитку ксенофобії чи расизму. На думку В. Ніке, для уникнення або зменшення ризику такого розвитку подій тільки когнітивного навчання, спрямованого на засвоєння особою інформації про інші культури, недостатньо, необхідно створювати сприятливі можливості для розвитку соціально значущих емоційних реакцій [там само].

Як пояснює В. Ніке, недовіра та страх людини перед представниками інших культур виникають насамперед через їх несумісність і можуть бути зменшені за допомогою трансляції відповідної інформації та розбудови між ними прямих контактів. Проте в такому випадку не виключається ситуація, коли упередження людини стають ще сильнішими. Отже, міжкультурні контакти між людьми

мають важливе значення, але вони можуть бути небезпечними, бо існує ймовірність посилення негативних упереджень, що значно ускладнює здійснення комунікативних контактів. Тому, за поглядами автора, етноцентризм є важливою, але дуже складною передумовою для досягнення подальших цілей полікультурної освіти [там само].

Висновки. На підставі вищевикладеного можна підсумувати, що основними цілями полікультурної освіти є знайомство її здобувачів з різними культурами, прийняття їх і у той же час збереження власної етнічної культури. У світлі цього заклади освіти мають надавати можливість дітям і молоді вивчати звичаї, традиції, звички й мови інших етносів (націй), а також інші елементи їхніх культур та способу життя. У контексті цього слід зазначити, що цілі полікультурної освіти є надзвичайно різноманітними (може навіть не всі вони насправді сьогодні є досяжними). Проте німецькі науковці підкреслюють, що педагоги мають постійно підвищити якість цієї освіти, а це, у свою чергу, буде мати позитивні наслідки як для суспільства загалом, так і для кожного його члена зокрема. Слід також зауважити, що ситуації полікультурної комунікації в різних закладах освіти значно відрізняються між собою, і від цього значною мірою залежать можливості реалізації цілей полікультурної освіти. Однак загалом прагнення людей працювати задля мирного співіснування представників різних культур у суспільстві проявляється повсюдно. Знайомство молоді з іншими країнами та культурами, а також залучення здобувачів до полікультурної освіти успішно практикується в повсякденному житті практично в усіх німецьких закладів. Серед недоліків їх роботи

в окресленому напрямі фахівці відзначають такі: недостатнє інформаційне й методичне забезпечення освітнього процесу, бракування робочих матеріалів, конкретних проєктів у галузі полікультурної освіти та заходів з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а також персоналу з міграційним походженням.

У подальшому дослідженні планується вивчити й узагальнити практичний досвід здійснення полікультурної освіти в Німеччині.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Böhm D., Böhm R., Deiss-Niethammer B. Handbuch Interkulturelles Lernen. Theorie und Praxis für die Arbeit in Kindertagesstätten. Freiburg: Herder, 1999. 254 s.
2. Declaration of Principles on Tolerance. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/declaration-principles-tolerance>.
3. Filitz Th. Interkulturelles Lernen. Zwischen institutionellen Rahmenbedingungen, schulischer Praxis und dem Prinzip der sozialen Kommunikation. Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2003. 399 s.
4. Interkulturelle Pädagogik. Holzbrecher, A. (Hrsg.). Berlin: Cornell University Press, 2004. 191 s.
5. Schule in der multikulturellen Gesellschaft. Marburger, H. (Hrsg.) Frankfurt am Main: Verlag für Interkulturelle Kommunikation, 1991. 223 s.
6. Nike W. Interkulturelle Erziehung. Wertorientierungen im Alltag. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. 277 s.
7. Schlosser E. Zusammenarbeit mit Eltern – interkulturell. Informationen und Methoden zur Kooperation mit deutschen und zugewanderten Eltern in Kindergarten, Grundschule und Familienbildung. Münster: Ökotoxia, 2004. 156 s.